

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра психології та соціальної роботи

ШАПОВАЛ Тетяна Олександрівна

**Українофобія як ганебне психосоціальне явище і способи обмеження
його дії**

спеціальність 053 “Психологія”

освітня програма — Психологія

Кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти “Магістр”

Виконав студент групи ПСзм-11

Тетяна ШАПОВАЛ

підпис

Науковий керівник:

д.п.н., професор Анатолій ФУРМАН

підпис

Кваліфікаційну роботу допущено до
захисту:

«___» _____ 2024р.

Зав.кафедри, д.п.н., професор

Андрій ГІРНЯК _____

Тернопіль, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНОФОБІЇ	6
1.1. Поняття та сутність українофобії	6
1.2. Причини та передумови виникнення українофобії	10
Висновки до першого розділу	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНОФОБСЬКИХ НАСТРОЇВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	16
2.1. Аналіз проявів українофобії в сучасному суспільстві	16
2.2. Вплив медіа та пропаганди на поширення українофобських настроїв.....	26
Висновки до другого розділу.....	30
РОЗДІЛ 3.ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ УКРАЇНОФОБІЇ.....	33
3.1.Політичні та правові механізми боротьби з українофобією	33
3.2. Соціально-культурні та освітні ініціативи для зниження українофобських настроїв	39
Висновки до третього розділу.....	44
ВИСНОВКИ	46
Список використаних джерел.....	49
Додатки.....	51

ВСТУП

Актуальність проблеми. Українофобія, як явище, яке виявляється у вигляді агресивного ставлення доукраїнської культури, мови та національної ідентичності, є важливою темою для дослідження в сучасній науці та суспільстві. Це явище має глибоке коріння в історії та політичних процесах, особливо у контексті відносин між Україною та сусідніми країнами. З огляду на події останніх років, зокрема російську агресію проти України, рівень українофобії як соціального явища набув нових, небезпечних форм. Визначення природи та механізмів впливу українофобії на суспільні процеси, пошук шляхів її подолання є актуальними для забезпечення соціальної стабільності та міжнаціонального миру в Україні. Враховуючи швидкі зміни в суспільно-політичному житті, дослідження даного феномену набуває ще більшої значущості.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Останні дослідження українофобії в Україні та за її межами свідчать про багатогранність цього явища. Українські науковці, такі як Іван Дзюба, Володимир Єрмоленко, Андрій Кришталь, Ярослав Грицак, Олександр Мотиль, Ігор Гирич розглядають українофобію через призму історії, культури та політики. Проте, новітні роботи з цієї теми зосереджуються на психологічних та соціальних аспектах прояву українофобії в сучасних умовах.

Зарубіжні дослідники також активно працюють над цією проблемою. Наприклад, дослідження соціологів та політологів, які розглядають українофобію як частину ширшого контексту націоналістичних ідентичностей, дають змогу глибше зрозуміти міжнародні процеси, що впливають на стереотипи та ставлення до України. Проте, попри значний науковий інтерес до цієї теми, проблема українофобії залишається недостатньо розкритою в контексті сучасних психосоціальних механізмів і способів обмеження її впливу на суспільство, що й визначає актуальність цієї роботи.

Метою даного дослідження є комплексне вивчення українофобії як соціально-психологічного явища, її механізмів та проявів у сучасному суспільстві, а також розробка рекомендацій щодо обмеження її дії через підвищення обізнаності та застосування ефективних соціально-психологічних і педагогічних методів.

Основними завданнями кваліфікаційної роботи є такі:

- Висвітлити соціально-психологічні основи українофобії та її прояви в різних соціальних групах.
- Розкрити особливості психосоціальних механізмів виникнення українофобії в сучасному суспільстві.
- Проаналізувати роль медіа та інформаційних технологій у формуванні українофобських стереотипів.
- Дослідити вплив українофобії на міжнаціональні стосунки та соціальну згуртованість в Україні.
- Діагностувати рівень українофобії в різних соціальних та вікових групах, зокрема серед школярів старших і середніх класів загальноосвітньої школи.
- Дати оцінку чинникам, які сприяють поширенню українофобії в суспільстві.
- Розробити пропозиції щодо вдосконалення державної політики у сфері боротьби з українофобією.
- Надати рекомендації щодо удосконалення освітніх програм і соціальних ініціатив, спрямованих на протидію українофобії.
- Запропонувати практичні заходи для зниження рівня українофобії в суспільстві.

Об'єктом дослідження є психосоціальні процеси, що сприяють виникненню та поширенню українофобії в сучасному суспільстві.

Предметом дослідження є українофобія як соціально-психологічне явище, її форми, механізми та соціальні наслідки, а також способи обмеження її впливу через різноманітні соціальні та освітні практики.

Методи дослідження:

Для вирішення поставлених завдань у роботі використовуються такі методи:

1. Аналіз літератури — для вивчення теоретичних основ та існуючих підходів до дослідження українофобії.
2. Соціологічні опитування та інтерв'ю — для діагностики рівня українофобії серед різних соціальних груп.
3. Методи контент-аналізу — для дослідження роль медіа та інформаційних технологій у формуванні стереотипів.
4. Психологічний аналіз — для вивчення психологічних аспектів формування та підтримки українофобії.

Наукова новизна дослідження полягає в розвитку теоретичних та методичних підходів до розуміння українофобії як комплексного психосоціального явища, а також у формулюванні рекомендацій щодо застосування ефективних методів її обмеження у суспільстві.

Практична значущість результатів дослідження полягає у розробці рекомендацій для державних і громадських організацій щодо зменшення проявів українофобії в суспільстві, а також у створенні інструментів для навчання і соціальної адаптації, що сприятимуть зменшенню міжетнічних конфліктів та поліпшенню міжнаціональних відносин в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНОФОБІЇ

1.1 Поняття та сутність українофобії

Українофобія — це негативне ставлення або неприязнь до української нації, культури, мови чи історії. Це явище може проявлятися через стереотипи, упередження, дискримінацію, а також відкрите ворожнече ставлення до українців. Сутність українофобії в багатьох випадках базується на політичних, соціальних чи культурних відмінностях між українцями та іншими націями, зокрема через історичні конфлікти, політичні ідеології чи національні інтереси. Українофобія має свої корені в історичному контексті, зокрема в періодах, коли Україна перебувала під контролем інших держав, таких як Російська імперія, Австро-Угорщина, або СРСР. Влада цих держав часто намагалася пригнічувати українську ідентичність, культуру та мову, що сприяло виникненню стереотипів і ворожості до українців. В умовах радянської епохи, наприклад, було широко поширене уявлення про українців як про "меншовартісних" або "недорозвинутих" у порівнянні зі "старшими" народами імперії.

Сьогодні українофобія може мати різні форми, від відкритої дискримінації до культурної ізоляції. Вона може проявлятися у ворожих висловлюваннях, негативних стереотипах у медіа, а також у політичних кампаніях, які намагаються підірвати легітимність української нації та її права на самовизначення. Особливо це питання актуальне в умовах політичних напружень між Україною та Росією, де часто використовуються антиукраїнські наративи в медіа та політиці.

Крім того, важливо зазначити, що українофобія не обмежується лише зовнішніми проявами ворожості до України. Вона може бути також внутрішньою проблемою, коли громадяни України виявляють неприязнь до

своїї національної ідентичності або до української мови й культури. Це може бути наслідком тривалого впливу радянської пропаганди та колоніальних практик, що сприяло формуванню національних комплексів і неадекватного ставлення до українського культурного спадку, а також спричинило заниження самооцінки та ідентичності нації.

Українофобія є складним суспільним феноменом, який, залишаючись предметом досліджень багатьох науковців, розглядається на перетині соціології, політології, психології, а також культурології.

Витоки українофобії сягають глибоких історичних подій та процесів, які мали вплив на формування колективного сприйняття української національної ідентичності й продовжують впливати на сучасні суспільно-політичні відносини як в Україні, так і поза її межами. Виникнення українофобії можна пояснити складними історичними умовами, в яких опинилася українська нація, що неодноразово зазнавала утисків з боку держав, які прагнули домінувати на території України.

Негативне ставлення до української культури, мови, традицій та ідентичності розвивалося на тлі конфліктів, що залишили помітний слід у міждержавних відносинах, зокрема в межах сусідніх держав, де українофобія досі існує в різних формах [32, с. 14-15].

Сучасні дослідження вказують на те, що українофобія включає різні рівні упереджень та дискримінації на основі національної та мовної ознаки, а також використовується як інструмент у політичних ідеологіях для підриву української національної ідентичності.

Українофобія може мати як внутрішні, так і зовнішні передумови. До внутрішніх чинників належать суспільно-політичні процеси в самій Україні, що створюють напругу в міжетнічних відносинах, а до зовнішніх — тиск із боку сусідніх держав і потужні інформаційні кампанії, спрямовані на викривлення іміджу України в очах міжнародної спільноти. Такі чинники роблять дослідження українофобії важливим для розуміння впливу цього явища на сучасне українське суспільство та роль у міжнародних відносинах [33, с. 22].

Для того, щоб глибше зрозуміти сутність українофобії, слід більш детально розглянути такі аспекти, як історичні передумови, сучасні прояви, геополітичний вимір цього явища, а також його соціально-психологічні наслідки. Першочергово важливо дослідити історичний контекст, адже українофобія формувалася на тлі імперських амбіцій та постійного тиску на українську ідентичність. Процеси минулих століть доводять, що українська мова, культура та традиції постійно зазнавали обмежень і заборон. Політичні режими, які домінували на українських землях, впроваджували репресивні заходи, спрямовані на денаціоналізацію українського населення та руйнування його культурної ідентичності. Ці обставини сформували підґрунтя для негативного сприйняття українців, яке згодом закріпилося через різні політичні й ідеологічні системи та продовжує впливати на міжнаціональні відносини сьогодні [10, с.33].

Сучасні прояви українофобії також набули нових форм, зокрема інформаційних атак і маніпуляцій, що є наслідком розгортання так званих "гібридних" конфліктів. Інформаційні війни стали потужним засобом для впливу на громадську думку, як в Україні, так і поза її межами. Фейкові новини, спотворення фактів та поширення пропагандистських меседжів є невід'ємною частиною кампаній, які використовуються для дискредитації української державності та формування викривленого уявлення про історію, культуру та цінності українців [34, с.41- 42].

Особливо важливим елементом вивчення українофобії є її соціально-психологічний вимір, адже цей феномен впливає на формування та розвиток української національної ідентичності. Українофобія справляє потужний психологічний вплив на українське населення, породжуючи відчуження та меншовартість, особливо серед молоді. Пропаганда та нав'язані стереотипи можуть послаблювати національну самоповагу та формувати внутрішні конфлікти щодо ідентичності, що негативно позначається на психологічному стані українського суспільства [2, с.52]. Крім того, поширення антиукраїнських

стереотипів у суспільній свідомості може призвести до зростання внутрішньої напруги і конфліктів на етнічному ґрунті.

Не менш важливим є вплив, який українофобія чинить на міжетнічні відносини всередині України. Стереотипи, що пропагуються через різні канали, можуть призвести до конфліктів між різними етнічними та мовними групами в країні. Наявність таких соціальних розподілів, особливо серед молоді, може сприяти посиленню суспільних напружень, що загрожує соціальній стабільності.

Характерною рисою сучасної українофобії є її трансформація через взаємодію з іншими негативними явищами, такими як ксенофобія, расизм і антисемітизм. Інколи українофобія переплітається з іншими формами ненависті, що ускладнює боротьбу з нею. Наприклад, в деяких країнах західної Європи українофобія може бути частиною загальної анти-іммігрантської риторики, коли українці, як представники певної етнічної групи, стають об'єктами нападок. Проте боротьба з такими явищами вимагає інтегрованого підходу, що включає розробку програм боротьби з ксенофобією, антисемітизмом та іншими формами дискримінації на рівні освіти та суспільної свідомості.

Деякі експерти також зазначають, що українофобія в значній мірі формується під впливом політичних еліт, які використовують цю стратегію для досягнення власних цілей. А політичні аналітики, в свою чергу, наголошують на тому, що іноді українофобія є не просто відображенням соціальних чи культурних упереджень, а стає інструментом політичної боротьби, намагаючись впливати на внутрішні та зовнішні відносини. За допомогою маніпуляцій з національною свідомістю, політики можуть намагатися дестабілізувати ситуацію всередині країни, підбурюючи до протестів і соціальних конфліктів. Інтерпретація історичних фактів і культурних елементів через призму українофобії може знижувати довіру до демократичних інститутів та підтримувати антидемократичні рухи в Україні [11, с.29-30].

Таким чином, українофобія є багатогранним явищем, що має як історичне, так і сучасне значення для українського суспільства. Вивчення українофобії має важливе значення не лише для розуміння минулого, але й для формування сучасної національної ідентичності, побудови взаємоповаги між різними національними групами та сприяння соціальній згуртованості. Вона впливає на формування та розвиток національної свідомості, що є ключовим для стійкого розвитку держави та захисту національних інтересів.

1.2. Причини та передумови виникнення українофобії

Українофобія як явище має складну структуру, в основі якої лежать не лише політичні чи культурні чинники, але й соціальні, психологічні та мовні передумови. Їх формування відбувалося протягом тривалого часу і було тісно пов'язане з історичними обставинами, суспільними уявленнями та взаємодією між українцями та представниками інших народів. Вона виникла внаслідок конфліктів, пов'язаних із боротьбою за територіальне, політичне й культурне домінування на українських землях. Український народ, будучи розділеним між різними державами, стикався із систематичними утисками з боку імперій — Російської, Австро-Угорської та Речі Посполитої, політика яких була спрямована на придушення української ідентичності, асиміляцію українців та ліквідацію їхньої самобутності.

Російська імперія після Переяславської угоди 1654 року поступово інтегрувала українські землі, знищуючи їхню автономію. Ліквідація Гетьманщини у 1764 році та Запорізької Січі у 1775 році стала ключовими моментами цієї політики. Влада прагнула уніфікувати багатонаціональне населення імперії, а українську мову, культуру та традиції сприймала як загрозу централізованій владі. Саме мовні чинники українофобії стали результатом політики заборони та обмеження української мови. Підписання

Валуєвського циркуляру 1863 року та Емського указу 1876 року було конкретно спрямоване на пригнічення української мови та культури. Згідно з цими документами стверджувалася політика, що "ніякої окремої малоросійської мови не було, немає і бути не може, а українська мова — це лише діалект російської". Мова стала основним маркером національної ідентичності, що викликало конфлікт між українською та російською мовами. За часів Російської імперії українська мова зазнавала тисків через Валуєвський циркуляр та Емський указ, а в СРСР — через політику русифікації. Це призвело до значного витіснення української мови з усіх сфер суспільного життя [7, с. 42-43].

Дискримінація української мови призводила до формування негативного ставлення до неї як серед чужинців, так і серед частини самих українців. Українську мову часто називали "мужицькою мовою", що асоціювалося з неписьменністю й відсталістю. Таке ставлення укорінювалося через брак доступу до освіти рідною мовою та наявність упереджень серед міського населення.

У Речі Посполитій, що контролювала українські землі, українська мова та православна віра зазнавали тисків, оскільки польська культура й католицизм вважалися "вищою цивілізацією". Польська шляхта сприяла окатоличенню та ополяченню українців, змушуючи їх приймати польську мову, віру та культуру для збереження привілеїв. Це призводило до культурної дискримінації та втрати національної ідентичності. Берестейська унія 1596 року підпорядкувала православну церкву Риму, посилюючи релігійні конфлікти. Заборона використання української мови у школах і церквах спричинила витіснення її з публічного життя, створюючи мовний бар'єр і підсилюючи соціальну нерівність. На Закарпатті активно впроваджувалася мадяризація, яка полягала в забороні української мови в офіційних установах та освіті, прагнучи таким чином викоринити українські традиції та мову. У Російській імперії та СРСР українофобію використовували для легітимації політичних репресій. Українців

зображали як "зрадників", "націоналістів" або "сепаратистів", що виправдовувало масові репресії проти української інтелігенції, особливо під час "Розстріляного відродження" 1930-х років [22, с. 65-67].

Щодо політичних причин українофобії, то вони значною мірою пов'язані зі стратегічним значенням українських земель, їхнім географічним положенням і багатими природними ресурсами. Для великих імперій, таких як Російська, Річ Посполита та Австро-Угорщина, контроль над Україною був запорукою їхньої могутності. Російська імперія, наприклад, бачила в Україні "південний кордон", що забезпечував безпеку її територій і доступ до Чорного моря. З огляду на це, будь-які прояви автономії чи прагнення українців до незалежності сприймалися як загроза. Крім того, політика Російської імперії базувалася на концепції "триєдиного російського народу", до якого зараховували українців та білорусів. Ця ідея не лише заперечувала існування окремого українського народу, а й обґрунтовувала русифікацію. Заборона української мови, знищення автономії Гетьманщини, ліквідація козацьких вольностей і заміна їх імперськими адміністративними структурами були спрямовані на знищення політичної та національної ідентичності українців.

Культурні передумови виникнення українофобії тісно пов'язані з ідеологічними протистояннями, які впливали з різниці між світоглядами домінуючих імперій та українського народу. У Російській імперії українська культура зневажалася як "сільська" й "неповноцінна". Відмінності в мові, фольклорі, традиціях та релігії сприймалися як ознака меншовартості. Емський указ і Валуєвський циркуляр, які забороняли українську мову, лише підсилювали культурний тиск і викорінювали національну свідомість. Українська культура часто зображалася як другорядна порівняно з російською чи польською. Наприклад, українську мову сприймали як діалект або "селянську говірку". Такий підхід був особливо поширений у XIX столітті, але й у радянські часи відбувалося маргіналізування української культури, її спроби представити виключно в локальному контексті [3, с. 113-114].

Українофобія також формувалася внаслідок соціально-економічного поділу. Українці здебільшого належали до селянства, що підкріплювало уявлення про них як про "мужицький народ". Це сприяло виникненню стереотипів про українців як неосвічених, підлеглих і нездатних до державотворення. Водночас українська культура, багата своїми традиціями, піснями, літературою, сприймалася елітами домінуючих народів як загроза, що могла пробудити національну свідомість.

Таким чином, українофобія виникла як наслідок поєднання політичних інтересів імперій та культурної зверхності, що обґрунтовувала утиски українців. Вона слугувала інструментом домінування, який легітимізував асиміляцію й придушення української національної ідентичності.

Соціально-економічне становище українців у різних імперіях було основою дискримінації. Переважно селяни, українці перебували у залежному становищі. У Російській імперії їх відчуження від політичного й економічного життя формувало стереотипи як про «низький» прошарок суспільства. В Австро-Угорщині та Речі Посполитій дискримінація підсилювалася польською й угорською шляхтою. Це створювало уявлення про українців як народ, позбавлений високої культури й здатності до державотворення. Імперські еліти намагалися нав'язати ідею домінування своїх культур над українською. Це породжувало комплекс меншовартості серед частини українців. Водночас серед населення пануючих націй формувалося упередження про українців як про "чужих" або "відсталих". Такі стереотипи підтримували українофобські настрої, зміцнюючи розподіл між "панівними" і "підлеглими" народами[23, с. 181, 281].

Отже, українофобія формувалася під впливом багатьох політичних, соціальних, психологічних і мовних чинників. Тривала політика дискримінації сприяла формуванню комплексу меншовартості серед українців. У містах, де процеси русифікації були найактивнішими, цей комплекс проявлявся у відмові від української мови на користь "престижнішої" російської [19, с. 34-35]. Соціальна нерівність, культурне й мовне приниження, а також створення

стереотипів про "меншовартість" українців стали основою для упереджень і ворожого ставлення, яке укорінювалося в суспільній свідомості на тривалий час. Ці заходи залишили глибокий слід в історії України, формуючи українофобські стереотипи, які впливали на взаємини між українцями та сусідніми народами.

Висновки до першого розділу

У результаті проведеного дослідження теоретичних основ вивчення українофобії встановлено, що українофобія є складним і багатогранним соціально-культурним явищем, яке охоплює систему упереджень, негативних стереотипів і ворожого ставлення до українців, їхньої культури, традицій, мови та національної ідентичності. Це явище має багатоаспектний характер і проявляється у різних формах, починаючи від неприйняття українських культурних надбань і завершуючи агресивними кампаніями дискредитації. Вивчення поняття та сутності цього явища дозволило з'ясувати, що українофобія є не лише продуктом суспільних і культурних процесів, а й часто виступає інструментом політичного тиску та ідеологічної боротьби, спрямованої на підриг української ідентичності та послаблення суспільної єдності.

Важливо відзначити, що українофобія може проявлятися як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях. На індивідуальному рівні вона зазвичай виражається у формі дискримінаційних поглядів, неприйняття української мови або культурних традицій, що призводить до конфліктів у міжособистісній комунікації. На суспільному рівні українофобія реалізується у вигляді масштабних політичних або культурних ініціатив, які мають на меті формування негативного іміджу українців та їхньої культури. Такі кампанії

можуть бути як спонтанними, так і цілеспрямовано організованими, що підсилює їхній вплив на громадську думку та загальну соціальну атмосферу.

Аналіз причин та передумов виникнення українофобії засвідчив її глибоку історичну обумовленість. Однією з ключових причин є багатовікове перебування України під владою інших держав, таких як Російська імперія, Австро-Угорщина та Радянський Союз, що сприяло формуванню колоніального мислення, асиміляційної політики та маргіналізації української культури. Зокрема, систематичне заперечення української мови, обмеження можливостей її використання у сфері освіти, науки та культури, а також знецінення національних традицій створювали ґрунт для закріплення українофобських стереотипів. Така політика упродовж століть підривала українську ідентичність і сприяла формуванню ворожих настроїв як усередині України, так і за її межами.

Не менш значущим чинником поширення українофобії є сучасні інформаційні війни, які активно використовуються як засіб політичного впливу. Пропагандистські кампанії, фейкові новини та маніпуляції громадською думкою значною мірою впливають на формування негативного ставлення до українців у світі. Це особливо помітно в умовах глобалізації інформаційного простору, де негативні наративи можуть швидко поширюватися та закріплюватися у свідомості людей. Такі дії не лише дискредитують українців, а й перешкоджають розвитку міжнародних відносин та культурного обміну.

Таким чином, висновки першого розділу демонструють, що українофобія є комплексним феноменом, який слід вивчати з міждисциплінарної перспективи, включаючи історичний, соціальний, культурний та політичний контексти. Розуміння її сутності, історичних передумов і сучасних проявів створює важливу теоретичну базу для подальших досліджень. Особливу увагу слід приділити аналізу конкретних проявів українофобії в сучасній Україні, що дозволить не лише ідентифікувати її основні джерела, а й розробити ефективні механізми протидії.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНОФОБСЬКИХ НАСТРОЇВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

2.1 Аналіз проявів українофобії в сучасному суспільстві

Українофобія визначається як негативне або вороже ставлення до української нації, мови, культури та традицій. Її прояви можуть варіюватися від прихованих форм дискримінації до відвертої агресії. В основі українофобських настроїв часто лежать стереотипи, політична пропаганда та історичні упередження.

Як соціальне явище, українофобія є важливою темою для дослідження в умовах сучасної України, особливо на фоні політичних, соціокультурних та інформаційних викликів. Аналіз цього явища вимагає не лише теоретичного розгляду, але й практичного вивчення його проявів у різних соціальних середовищах.

Для кращого розуміння масштабів та особливостей цього явища було проведено дослідження в одній із шкіл Закарпаття (Свалявський заклад загальної середньої освіти № 1 Свалявської міської ради Закарпатської області) серед учнів середніх та старших класів у період вересень - жовтень 2024 року. Дослідження поєднало кілька методів, основними серед яких були: анкетування, психологічний аналіз, контент-аналіз учнівських творів та вивчення доступної літератури.

1. Анкетування дало змогу вивчити думки учнів щодо української культури, мови та символіки.

2. Психологічний аналіз забезпечив виявлення факторів, що формують негативне ставлення до української ідентичності.

3. *Контент-аналіз* учнівських творів дозволив визначити наявність стереотипів або упереджень.

4. *Аналіз літератури* дав змогу оцінити доступність якісної українознавчої інформації для учнів.

Метою дослідження було виявити ставлення учнів до української мови, культури, традицій, національних символів, а також визначити потенційні прояви українофобії в їхніх поглядах і поведінці. У дослідженні взяли участь 200 учнів середніх та старших класів, які представляють різні етнічні групи, що проживають у Закарпатському регіоні. Під час проведення дослідження використані методи допомогли виявити рівень та характер українофобських настроїв серед учнівського середовища. На підготовчому етапі було розроблено набір психологічних тестів, анкет і проєктивних методик для аналізу ставлення учнів до української тематики. З метою забезпечення щирих відповідей учасників створили умови для анонімного і комфортного заповнення матеріалів. Перед початком дослідження з учнями була організована вступна бесіда, в якій пояснили, що дослідження спрямоване на аналіз культурних і суспільних аспектів, а всі відповіді залишаються конфіденційними.

Під час проведення дослідження учням було запропоновано (додаток А):

- анкети із закритими та відкритими питаннями;
- проєктивні методики(завершення речень, аналіз малюнків);
- тестування на наявність стереотипів і упереджень;
- можливість висловити свою думку під час групових обговорень.

Очікувані результати дослідження:

1. Виявити рівень українофобії (високий, середній, низький).
2. Зрозуміти, чи є українофобія серед учнів свідомим чи несвідомим проявом.
3. Виявити джерела негативного ставлення (сім'я, медіа, середовище тощо).

Результати, отримані в ході дослідження, не лише дозволили оцінити ситуацію, але й стали основою для розробки заходів з підвищення толерантності та формування позитивного ставлення до української культури та мови.

1. Анкетування.

У дослідженні взяли участь учні середніх та старших класів. Учням було запропоновано відповісти на низку запитань, які стосувалися їхнього ставлення до української мови, культури, традицій та символів.

(Приклади питань:

- *Які українські традиції або свята ви знаєте? Як ви до них ставитеся? Чи берете участь у їх святкуванні?*
- *Як ви ставитеся до використання української мови в школі, на телебаченні, у кіно чи повсякденному житті? Чому?*
- *Як би ви описали українців як націю?*
- *Що для вас означають такі українські символи, як тризуб, прапор чи гімн? Як ви ставитеся до їх використання в різних сферах життя?).*

Результати анкетування показали:

Більшість, а саме 85% учнів висловили позитивне ставлення до української культури та мови, вважаючи їх важливими для власної ідентичності.

10% респондентів виявили нейтральне ставлення, пояснюючи це відсутністю інтересу до національних питань.

5% продемонстрували байдужість або негативне ставлення, яке переважно формувалося через вплив сімейного виховання або медіа.

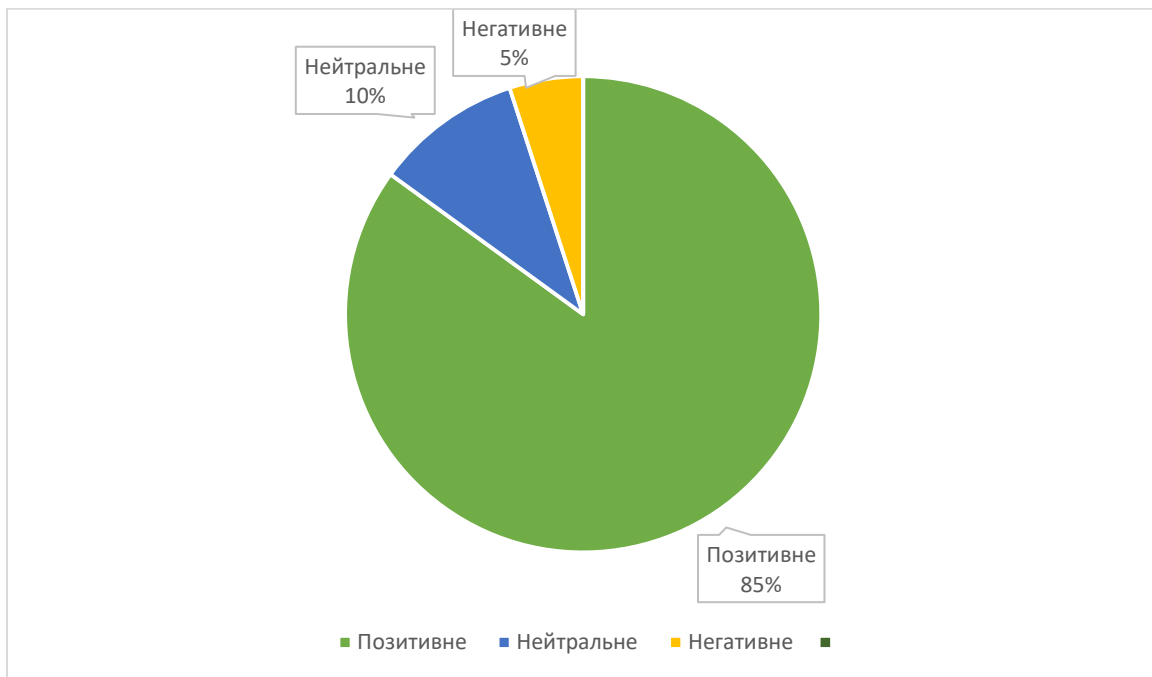

Рис.2.1. Ставлення учнів середніх і старших класів до української мови та літератури

2. Психологічний аналіз.

Метою психологічного аналізу було виявлення рівня українофобії серед учнів, визначення ставлення до української культури, мови, історії та представників української нації (див. Додаток А). Дослідження було спрямоване на виявлення прихованих стереотипів, упереджень чи негативного ставлення, а також аналіз причин їх виникнення.

Тестування проективними методиками:

Для виявлення прихованих упереджень використовувались спеціальні психологічні вправи, наприклад:

Учням пропонувалось завершити речення:

-Українська мова здається мені...

-Українські люди найчастіше...

-Українські традиції...

Показ малюнків або ситуацій із запитанням:

-Що ви про це думаєте?

-Як би ви вчинили в цій ситуації?

Групові обговорення (фокус-групи):

Проводились відкриті дискусії, де учні висловлювали свої думки про роль української культури та мови в їхньому житті (див. Додаток Б). Це дозволило виявити не лише особистісне ставлення, але й групові настрої. Дослідження психологічного стану учнів показало, що основними факторами, які впливають на ставлення до української культури, є :

Сімейне виховання: учні, чиї батьки підкреслюють значення української ідентичності, мають позитивне ставлення до національних цінностей. Зовнішній вплив: медіа, особливо інтернет, формують у молоді різні погляди, які іноді суперечать україноцентричним.

Недостатня увага до національного виховання у школі: близько 15% учнів зазначили, що заходи, присвячені українській культурі, проводяться недостатньо часто. Було встановлено, що українофобські настрої у школярів формуються через недостатню увагу до національного виховання в школі та вплив зовнішніх джерел інформації (зокрема, інтернету).

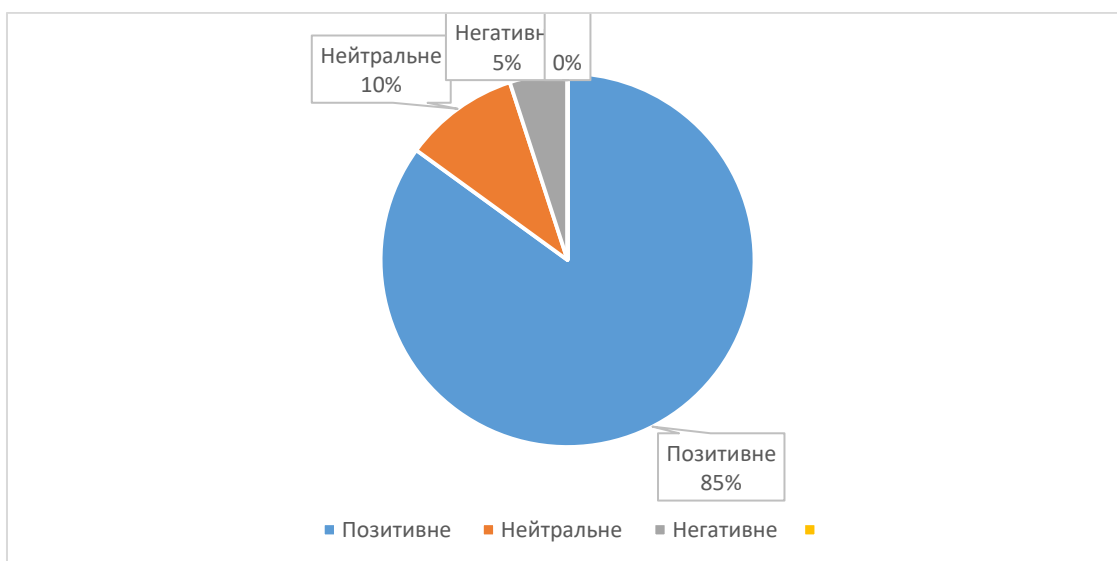

Рис.2. 2. Ставлення учнів середніх і старших класів до української культури

Ці результати свідчать про позитивний рівень ставлення до української мови та культури серед молоді Закарпаття, проте наголошують на важливості роботи з тими, хто проявляє стереотипне чи негативне сприйняття.

Дослідження встановило, що більшість учнів відчувають гордість за національну символіку:

90% респондентів позитивно сприймають український прапор, герб та гімн.

Лише 10% продемонстрували байдужість, що може бути пов'язано з впливом іншої етнічної культури. Результати дослідження представлено на рис. 2. 3.

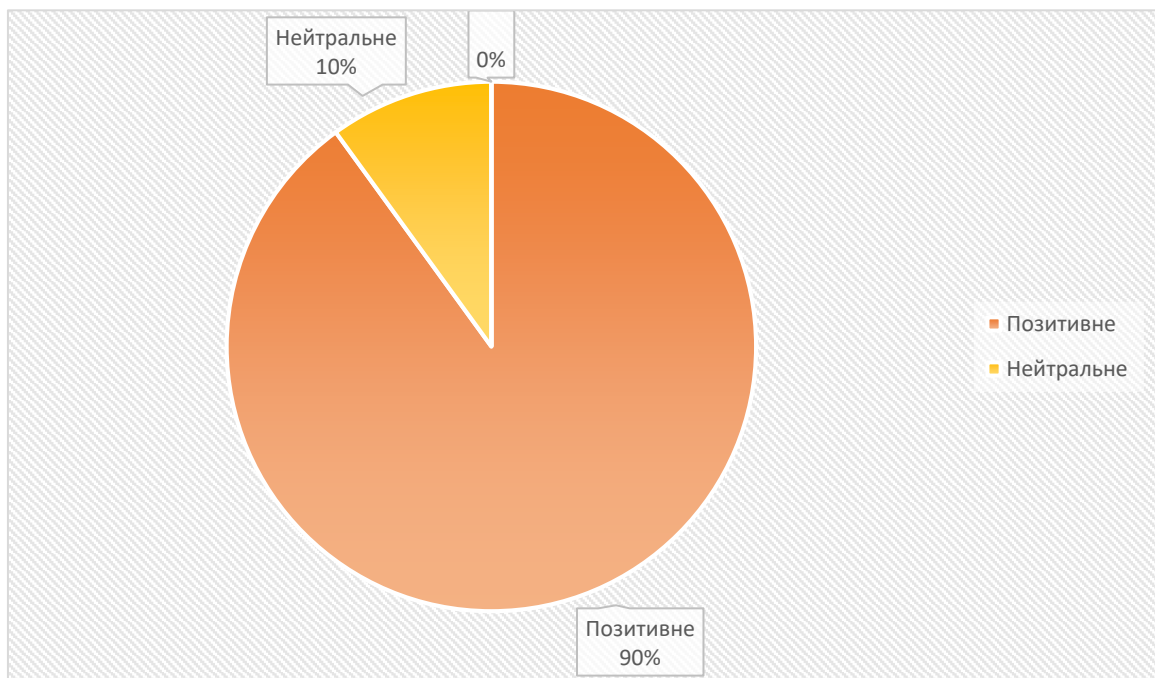

Рис.2. 3. Ставлення учнів середніх і старших класів до української національної символіки

3. Контент-аналіз.

Метою контент-аналізу є виявлення ставлення учнів до української мови, культури, традицій і людей, а також визначення можливих проявів українофобії в їхніх роботах. Завдяки ньому можна оцінити, наскільки учні схильні до негативних стереотипів, упереджень або навіть дискримінації стосовно українців через використання мови чи образів у своїх текстах.

Учням було запропоновано написати твір на тему: "Що для мене означає бути українцем". Після чого кожна робота детально вивчалася на предмет наявності попередньо визначених категорій, серед яких:

- *стереотипи та упередження;*
- *використання мови ненависті чи образливих термінів;*
- *ідеологічні посили;*
- *увага до українських традицій та символів.*

Під час аналізу творчих робіт були виявлені випадки, коли учні використовували негативні стереотипи або упередження щодо українців, української культури та мови. Згідно з категоріями, за якими проводився аналіз, було визначено, що ознаки українофобії визначаються в наступному:

1. Негативні стереотипи: (*Наприклад: "Інші країни кращі і розвиненіші, ніж Україна, тому я хочу жити в іншій країні", "Чув, що українці часто перебільшують свої проблеми, щоб викликати співчуття", "Українці завжди заздрають іншим націям, а самі нічого не хочуть робити, щоб жити краще"*).
2. Мова ненависті: (*Наприклад: "Українська мова нікому не потрібна, зараз у всьому світі говорять англійською", "Навіщо мені добре знати українську мову, якщо після закінчення школи я поїду навчатися закордон", "Українці — це люди, які не можуть ні в чому дотримуватися порядку"*).
3. Ідеологічні установки: (*"Україна не здатна бути самостійною країною, завжди потрібно орієнтуватися на сильніші і більш успішні держави", "Українська ідентичність штучно створена політиками", "Примус до вивчення української мови — це обмеження прав людини. Кожен має сам обирати, якою мовою говорити. Мова — лише інструмент для спілкування"*).
4. Ставлення до українських символів і традицій: (*"Прапор України — це лише кольори, нічого особливого", "Традиційні українські свята — це лише привід смачно поїсти й випити"*).

*“Українські обряди застаріли й не підходять для сучасного життя”,
“Українські свята занадто прості й не такі яскраві, як в інших країнах”).*

Під час аналізу 150 творчих робіт учнів було виявлено такі тенденції:

65% творів містили позитивне ставлення до української культури, наголошували на її важливості та унікальності, підкреслювали гордість за українську культуру та мову.

25% робіт відображали сильну локальну ідентичність, зокрема закарпатську, яка іноді переважала над загальноукраїнською. У цих роботах простежувались нейтральні позиції з акцентом на регіональну приналежність.

У 10% творів були виявлені байдужість до національної культури, упередження або стереотипи, наприклад, про "незначущість" української мови у глобальному контексті.

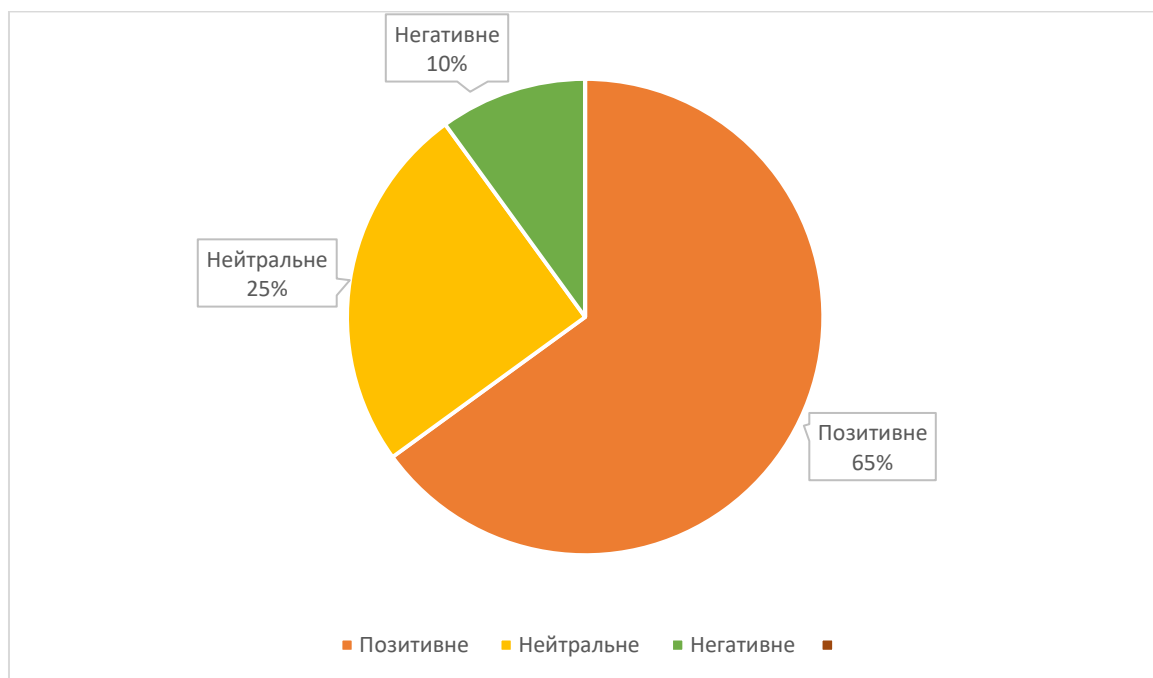

Рис.2.4. Ставлення учнів середніх і старших класів до української літератури

Аналіз учнівських робіт виявив певні стереотипи щодо української ідентичності, які часто базуються на поширених в суспільстві міфах.

4. Аналіз літератури.

Метою даного методу було з'ясувати, які стереотипи та упередження щодо українців і української культури найчастіше згадуються в літературі; визначити, як українофобія представлена в дослідженнях і культурних джерелах; виявити типові прояви українофобії в регіональному контексті, зокрема на Закарпатті.

Цей аналіз поєднав теоретичні знання та практичний досвід, дозволяючи глибше зрозуміти масштаби та причини українофобії, а також визначити можливі шляхи її подолання.

Для проведення дослідження з використанням даного методу було відібрано різні наукові статті, розділи монографій [18;27;28], дослідження з психології та соціології, які висвітлюють українофобські тенденції. Особливий акцент було зроблено на міжетнічні відносини у Закарпатті. На основі вивчених матеріалів педагоги організували виховну годину **”Єдність через культуру: внесок українців у світову спадщину”**, під час якої учні ознайомилися з внеском українців у світову культуру, обговорювали важливість єдності та взаємоповаги між регіонами України.

Учням старших класів запропонували ознайомитися зі спрощеними текстами про українофобію, її причини та прояви. Після цього було проведено обговорення, під час якого учні висловили свої думки щодо актуальності проблеми в їхньому середовищі.

Підготовлені попередньо до виховної години письмові роботи учнів (есе на тему: *”Лист у майбутнє: як українці можуть подолати українофобію”* та творчі завдання *”Плакат проти українофобії”*) також було використано для визначення їхнього ставлення до української культури, мови та національної ідентичності.

Виявлені думки порівнювалися з теоретичними висновками літературних джерел. В результаті чого було встановлено той факт, що українофобія може мати приховані прояви, зокрема у вигляді байдужості до української мови,

зневаги до державних символів чи переваги регіональної ідентичності над загальноукраїнською.

Метод аналізу літератури показав, що учні не завжди мають доступ до якісної літератури з українознавства. Це обмежує їхні знання про власну культуру та історію, що, своєю чергою, створює сприятливі умови для формування українофобських настроїв. Водночас дослідження виявило, що українофобія на Закарпатті є скоріше винятком, ніж правилом, хоча ця проблема й надалі потребує уваги з боку суспільства та освітян. Крім того, результати аналізу продемонстрували, що більшість учнів Закарпаття, а це 80 %, позитивно ставляться до української культури. Це зумовлено як освітнім впливом, так і історичною інтеграцією української мови в регіон. Проте деяка частина учнів 15% демонструє регіональну ідентичність, яка іноді суперечить загальноукраїнській. Лише 5% старшокласників виявили негативне ставлення або байдужість до української мови та культури.

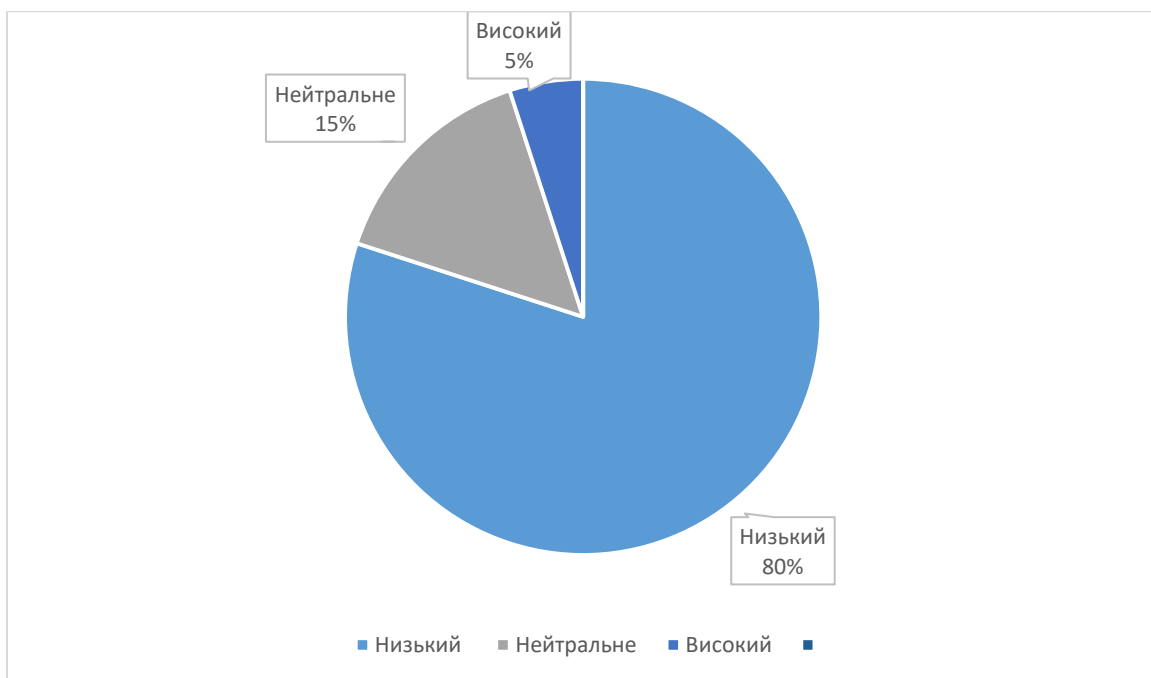

Рис.2.5. Рівень проявів українофобії серед старшокласників

Застосування цього методу дозволило інтегрувати наукові знання в освітній процес, сприяючи усвідомленню учнями проблеми українофобії та формуванню позитивного ставлення до української мови, культури й традицій.

Для подальшого зменшення проявів байдужості й потенційної українофобії необхідно систематично впроваджувати українознавчі теми в навчальні програми. Це сприятиме зміцненню єдності локальної та загальноукраїнської культури, а також допоможе учням глибше усвідомити історичні та соціальні аспекти, пов'язані з формуванням національної ідентичності.

Аналізуючи рівень проявів українофобії серед молоді, важливо врахувати роль зовнішніх чинників, які впливають на формування суспільних настроїв. Одним із ключових факторів, що сприяє поширенню українофобських ідей, є інформаційний простір. Медіа та пропаганда здатні формувати стереотипи, поширювати негативні наративи та впливати на світогляд молоді. Саме тому наступний розділ буде присвячений дослідженню впливу медіа та пропаганди на поширення українофобських настроїв.

2. 2. Вплив медіа та пропаганди на поширення українофобських настроїв

Сучасне суспільство перебуває в інформаційному полі, де засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні світогляду. Вони визначаються як інструменти, які забезпечують поширення новин, ідей, цінностей серед широкої аудиторії. Пропаганда, своєю чергою, є цілеспрямованою діяльністю, спрямованою на маніпуляцію суспільною свідомістю для досягнення певних ідеологічних чи політичних цілей[29]. Особливе місце в цьому займає українофобія, що є проявом упередженого ставлення до української нації, мови, культури чи історії.

Актуальність теми зумовлена ескалацією інформаційних війн у глобальному масштабі, зокрема використанням пропаганди для розпалювання міжнаціональних конфліктів. У контексті російсько-української війни, інформаційні ресурси стали не лише майданчиком для донесення правди, а й інструментом дезінформації, що формує викривлене уявлення про українців у

світі. Медіа є «полем битви», де боротьба за свідомість має не менше значення, ніж фізичний конфлікт[20]. Засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, адже саме через них більшість людей отримує інформацію про події у світі. Вони мають потенціал як створювати, так і руйнувати суспільні стереотипи. Наприклад, під час подій Революції Гідності міжнародні інформаційні ресурси підтримували демократичний вибір України, формуючи позитивне сприйняття країни у світі. Однак, з іншого боку, пропагандистські канали можуть цілеспрямовано поширювати неправдиву інформацію, що підживлює ненависть. Наприклад, у контексті російсько-української війни вони неодноразово поширювали фейкові повідомлення про вигадані "геноциди" російськомовного населення на сході України, що стало підґрунтям для виправдання військової агресії проти України. Такі інформаційні атаки не лише розпалюють ненависть до українців у світі, але й формують хибне уявлення про справжню природу конфлікту серед широкої аудиторії.

Негативний вплив викривлених повідомлень очевидний: вони здатні посилювати упередження, розколювати суспільство та провокувати конфлікти. Проте, якщо суспільство навчатиметься критично сприймати інформацію, воно зможе уникати негативних наслідків маніпулятивних впливів. Як зазначає Маршалл Маклюєн, «медіа — це не лише джерело інформації, але й знаряддя, що формує реальність[21]».

Засоби масової інформації, будучи важливим інструментом впливу на громадську думку, можуть формувати як позитивний, так і негативний образ нації чи держави. На жаль, часто їх використовують як засіб поширення пропаганди, спрямованої на дискредитацію. У контексті українофобії, пропагандистські медіа, особливо підконтрольні державам із зовнішньополітичними інтересами в Україні, активно застосовують різні методи маніпуляції, які впливають на масову свідомість. Одним із ключових методів є викривлення історичних фактів. Пропаганда цілеспрямовано зображує історію України у вигідному для себе світлі, перекручуючи події. Наприклад,

участь українців у боротьбі за незалежність часто подається як «зрада» чи «співпраця з ворогами», що формує упередження до національної ідентичності. Також активно використовуються історичні міфи, які відкидають право українського народу на власну державність [24]. Ще одним методом є стереотипізація українців. Через медіа поширюються негативні шаблони, які приписують усім українцям певні риси, наприклад, «надмірну агресивність» чи «нетерпимість до інших культур». Особливу увагу пропаганда приділяє мовному питанню, подаючи українську мову як «другорядну» чи «штучну». Це не лише принижує українську культуру, а й провокує розкол у суспільстві.

Не менш руйнівною є демонізація окремих регіонів або подій. Наприклад, події Майдану або боротьби на Донбасі подаються як «екстремістські» або навіть «фашистські» рухи, тоді як учасників цих подій зображують агресорами. Такий підхід спотворює суть боротьби українців за демократичні цінності, формуючи хибне уявлення про країну в очах міжнародної спільноти [25]. Ще одним важливим прийомом є заміна понять. Українську боротьбу за незалежність часто подають як екстремізм або радикалізм, що дозволяє легітимізувати агресію проти України. Таким чином пропаганда створює уявлення, що будь-який прояв проукраїнської позиції є загрозою для міжнародного порядку.

Важливим чинником поширення українофобії є географічний та політичний контекст. Російські медіа є основним джерелом українофобської пропаганди, використовуючи свій вплив для створення образу України як «недружньої держави». Це досягається через систематичну дискредитацію українських політиків, армії, культури та навіть історії.

Пропаганда активно використовується для легітимізації зовнішньої агресії. Наприклад, анексія Криму та війна на Донбасі виправдовуються нібито необхідністю «захисту російськомовного населення», хоча насправді це лише прикриття експансіоністських інтересів. Крім того, інформаційні маніпуляції сприяють дестабілізації суспільства як всередині України, так і за її межами.

Розпалювання міжетнічних конфліктів, підтримка сепаратистських настроїв та поширення паніки є частиною стратегії зниження довіри до української влади та її інституцій.

Таким чином, інформаційна пропаганда є потужним інструментом у руках тих, хто має на меті поширення українофобії. Вона впливає як на внутрішню стабільність України, так і на її імідж у світі. Для протидії цим викликам важливо впроваджувати освітні програми, що сприяють розвитку критичного мислення, а також підтримувати незалежні та об'єктивні медіа.

Маніпуляції через засоби масової інформації, зокрема ті, що розпалюють українофобські настрої, мають серйозні наслідки для суспільства. Вони не лише формують викривлене сприйняття реальності, але й провокують соціальні кризи. Ці наслідки слід розглянути докладніше. Одним із ключових наслідків є розкол у суспільстві. Пропаганда створює поділ між групами людей за мовними, культурними чи політичними ознаками. Це сприяє зростанню напруги між різними регіонами, зокрема між заходом і сходом України, що історично стало полем маніпуляцій для пропагандистів [20]. Крім того, постійне поширення викривлених наративів спричиняє зниження довіри до українських цінностей та державних інституцій. Наприклад, пропаганда може дискредитувати державні реформи чи демократичні ініціативи, формуючи у громадян думку, що «нічого не зміниться». Це не лише перешкоджає розвитку суспільства, але й підриває легітимність влади в очах населення [30]. Ще одним серйозним наслідком є ескалація конфліктів на побутовому та державному рівнях. Медіа можуть розпалювати ненависть і агресію, що призводить до сутичок, росту ксенофобії та навіть фізичних зіткнень. На міжнародному рівні пропаганда сприяє поширенню негативного образу України, що ускладнює її інтеграцію у світову спільноту [25].

Попри ці виклики, існує низка ефективних шляхів протидії українофобській пропаганді. Насамперед важливо впроваджувати інформаційну гігієну та критичне мислення. Освітні програми, що навчають перевіряти

джерела, аналізувати факти та відрізнати пропаганду від правди, є основою для захисту суспільства від маніпуляцій [21].

Роль незалежних медіа та громадських ініціатив є ще одним важливим фактором у боротьбі з дезінформацією. Незалежні видання можуть протистояти пропаганді, надаючи об'єктивну інформацію та викриваючи маніпуляції. Громадські ініціативи, зокрема фактчекінгові організації, стають важливими гравцями в інформаційному полі [22].

Важливу роль відіграють освітні програми, спрямовані на зміцнення національної ідентичності та популяризацію української мови та культури. Наприклад, проєкти з історичного просвітництва можуть зменшити вплив викривлених наративів, підкріплюючи гордість за національне минуле. Це також сприяє соціальній згуртованості та єдності [25].

Таким чином, наслідки пропаганди українофобії є глибокими, але їх можна мінімізувати через систематичну роботу в медійному, освітньому та громадському секторах. Лише свідомі й освічені аудиторія здатна протистояти маніпуляціям і будувати стійке суспільство. У цьому контексті ключову роль відіграють інформаційні платформи, чий вплив залежить від того, як і для чого вони використовуються—для об'єктивного інформування чи пропагандистських цілей. Саме критичне сприйняття інформації може стати засобом зменшення негативного впливу маніпулятивних медіа на громадську свідомість."

Висновки до другого розділу

Сучасна ситуація в Україні відображає певний рівень українофобії, що стає виразним результатом численних соціальних, політичних та медійних впливів. Аналіз проявів українофобії показує, що вона не лише існує в окремих соціальних групах, але й активно розповсюджується через медіа. Українці, особливо в умовах зовнішньої агресії та внутрішніх криз, піддаються різним

формам дискримінації, від стигматизації національних ознак до політичної ізоляції. Стереотипи щодо українців, що формуються як через міжнародні, так і внутрішні медіа, часто стають основою для нав'язування неприязні до української культури та національної ідентичності. Це не лише спотворює реальність, але й може провокувати насильницькі акти, внутрішні конфлікти, а також розкол у суспільстві.

Одним із головних чинників, що сприяє поширенню українофобії, є медіа-пропаганда. Медіа виступають важливим інструментом маніпуляцій, де через перекручення фактів та подачу матеріалів із суб'єктивною точкою зору формуються негативні образи українців. Пропагандистські наративи, які акцентують увагу на негативних аспектах української історії, сприяють закріпленню упереджених стереотипів. Важливу роль у цьому відіграють світові засоби масової інформації, що часто публікують викривлені чи неточні матеріали про події в Україні. Через такі медіа-ресурси можуть поширюватися фальшиві факти, де українці зображуються як агресивні або нецивілізовані, що тільки підвищує рівень ворожнечі серед населення.

Крім того, медіа часто створюють умовний розподіл на "ми" і "вони", що дозволяє легше підривати національну єдність, провокуючи суспільні розколи на мовному, культурному чи географічному рівнях. Це може призвести до ескалації напруги в окремих регіонах та навіть до фізичних конфліктів на побутовому рівні. Не менш важливим є те, як медіа часто замінюють поняття боротьби за незалежність України на терміни, пов'язані з тероризмом чи екстремізмом, таким чином виправдовуючи агресію інших країн або внутрішні репресії.

Водночас, роль інформаційних каналів не можна зводити тільки до негативного аспекту. Справжній потенціал боротьби з українофобією лежить в інформуванні та підвищенні рівня медіаграмотності серед населення. Справжня роль незалежних ЗМІ та соціальних ініціатив полягає в тому, щоб забезпечити доступ до правдивої інформації, що дозволяє громадянам критично оцінювати

повідомлення та об'єктивно розуміти ситуацію, що відбувається в країні. Відкритість до медіа, що здатні створювати незалежну точку зору, дає можливість боротися з фальшивими новинами та зміцнювати національну ідентичність.

Не менш важливою є роль освіти та підвищення національної свідомості. Викладання історії та культури, що сприяє формуванню національної гідності, є важливим інструментом для протидії українофобії. Важливо пам'ятати, що суспільство, здатне до критичного мислення та інформованості, буде більш стійким до зовнішніх атак через пропагандистські канали. Тому створення стійкої до маніпуляцій інформаційної системи є необхідним кроком до зміцнення державності та єдності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ УКРАЇНОФОБІЇ

3.1. Політичні та правові механізми боротьби з українофобією

Українофобія, як форма дискримінації, залишається серйозним викликом для сучасної України, адже вона спрямована проти ідентичності українського народу, його культури, мови та історії. Для подолання цього явища важливе місце займають правові механізми та політична воля держави.

Важливим інструментом боротьби з українофобією є законодавство, що захищає права громадян та сприяє зміцненню державної ідентичності. Зокрема, Кримінальний кодекс України містить статтю 161, яка передбачає покарання за розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі. Ця норма спрямована на боротьбу з проявами мови ненависті та дискримінації на основі національної належності [12, с.12]. Окрім цього, особливу роль у подоланні українофобії відіграють закони, спрямовані на захист державної мови. Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної", ухвалений у 2019 році, став важливим етапом у зміцненні мовної ідентичності України. Він визначає українську мову як обов'язковий засіб комунікації у державному управлінні, освіті, культурі та інших публічних сферах. Закон не лише створює правові основи для використання української мови, а й забезпечує умови для її розвитку, що є важливим у контексті боротьби з мовною дискримінацією [8, с. 45].

Водночас ефективність законодавчих заходів залежить від їх реалізації. Наприклад, стаття 161 Кримінального кодексу застосовується рідко через складність доведення провини у суді. Це створює необхідність посилення інструментів правозастосування та розробки спеціалізованих норм, які б краще відповідали сучасним викликам. Однією з проблем залишається недостатній

облік статистики випадків українофобії, що ускладнює аналіз реальної ситуації. Українське законодавство також стикається із викликами на міжнародному рівні. Питання захисту української культури та ідентичності актуальне для українців, які проживають за кордоном, де вони часто стикаються із дискримінаційними настроями. Внесення цих аспектів у міждержавні угоди допоможе закріпити права української діаспори та сприяти міжнародному визнанню боротьби з українофобією [13, с. 67].

Однак чинні законодавчі норми потребують вдосконалення. Наприклад, доцільно було б розробити окремий закон про боротьбу з українофобією, який би враховував її специфіку як форми дискримінації. Зокрема, закон повинен включати:

- визначення українофобії на законодавчому рівні;
- чіткі механізми відповідальності за публічні прояви українофобії;
- моніторинг антиукраїнських настроїв у медіапросторі, особливо в соціальних мережах.

Крім того, необхідно створити механізми, що дозволять ефективніше реагувати на випадки дискримінації. Це може включати посилення ролі громадських організацій у відстеженні проявів українофобії та активну участь правоохоронних органів у розслідуванні таких випадків [13, с. 67].

Особливу увагу слід приділити питанням просвіти. Законодавство має передбачати програми для закладів освіти, які б сприяли розумінню важливості культурної різноманітності та взаємної поваги. Водночас міжнародний досвід показує, що залучення громадянського суспільства до таких ініціатив значно підвищує їх ефективність.

Успішна боротьба з українофобією залежить також від політичної волі. Держава повинна чітко декларувати своє неприйняття будь-яких форм дискримінації чи ворожнечі. З цією метою були впроваджені такі ініціативи, як

"Національна стратегія з прав людини", затверджена у 2021 році. Вона передбачає посилення боротьби з проявами ненависті, зокрема в публічному просторі та медіа [16, с. 23].

Також важливо, щоб політичні ініціативи були інтегровані у загальнонаціональну політику. Серед важливих кроків — розвиток міжкультурного діалогу, популяризація української мови серед національних меншин та залучення міжнародних партнерів для спільної боротьби з мовою ненависті. Участь України в міжнародних правозахисних платформах може сприяти не лише зменшенню впливу українофобії в Україні, але й її засудженню на глобальному рівні. Таким чином, чинне законодавство та політичні ініціативи створюють базу для боротьби з українофобією, але потребують вдосконалення. Для успіху необхідні нові підходи, які б враховували як національний контекст, так і міжнародний досвід.

Успішна боротьба з українофобією потребує комплексного підходу, в якому поєднуються зусилля на законодавчому, політичному, освітньому та суспільному рівнях. Одним із ключових аспектів є забезпечення роботи державних інституцій, які здатні впроваджувати політичні та правові механізми, спрямовані на запобігання проявам дискримінації та ненависті до української ідентичності. У цьому процесі надзвичайно важливим є також внесок засобів масової інформації, які впливають на формування суспільної свідомості та допомагають нівелювати українофобські настрої. Боротьба з українофобією вимагає не лише покарання за порушення законодавства, але й формування у суспільства глибокого розуміння важливості толерантності та поваги до національної ідентичності. Державні органи, поряд із громадськими ініціативами, мають забезпечувати ефективну координацію дій, спрямованих на зміцнення української нації, одночасно протидіючи будь-яким проявам українофобії.

Ключову роль у формуванні позитивного іміджу України відіграє Міністерство культури та інформаційної політики. Цей орган відповідає за

реалізацію програм, спрямованих на популяризацію української мови, історії, традицій та протидію дезінформації, яка надходить із зовнішніх джерел. Особливу увагу приділяють боротьбі з пропагандою українофобії, яка є одним із інструментів впливу на громадську думку. На державному рівні розробляються кампанії, які спрямовані на зміцнення української ідентичності, зокрема серед молоді. Ці ініціативи сприяють об'єднанню різних регіонів України в єдиний культурний простір, що дозволяє зменшити ґрунт для поширення антиукраїнських настроїв [9, с. 47]. Один із важливих напрямів діяльності Міністерства – це створення проектів, які стимулюють інтеграцію регіональних культур у загальноукраїнське культурне середовище. Такі заходи допомагають не лише зміцнити національну єдність, але й сприяти формуванню стійкого позитивного образу України на міжнародній арені.

Особливу роль відіграє Омбудсмен України, який здійснює моніторинг порушень прав людини, зокрема в частині дискримінації на підставі національної ознаки. Він регулярно звітує про випадки мовної ворожнечі та українофобії, ініціює розгляд подібних справ у судах і вимагає посилення відповідальності за такі дії. У співпраці з правоохоронними органами, Омбудсмен також координує боротьбу з пропагандою, спрямованою проти України [6, с. 123].

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення виконує ключову функцію в регулюванні інформаційного простору. Її завдання полягає в тому, щоб виявляти та обмежувати доступ до контенту, який сприяє українофобії або поширює мову ненависті. Завдяки системі штрафів та інших санкцій, ця структура зменшує вплив антиукраїнської риторики в медіа та забезпечує доступ до якісної інформації [15, с. 89].

Окрім цього, на рівні державної політики важливою ініціативою є розробка довгострокових стратегій, таких як Національна стратегія єдності. Ця програма спрямована на зменшення розбіжностей між різними регіонами країни, забезпечення рівності прав усіх громадян та інтеграцію меншин у

суспільно-культурний простір. Вона також включає фінансування освітніх та культурних проектів, спрямованих на популяризацію української ідентичності та формування позитивного іміджу України як багатонаціональної держави[17].

Сучасні медіа мають величезний потенціал для поширення ідей толерантності та боротьби з українофобськими проявами. По-перше, засоби масової інформації повинні бути платформою для відкритого обговорення культурних, мовних та історичних питань. По-друге, медіа можуть активно популяризувати успішні приклади співпраці між представниками різних етнічних груп та регіонів, що сприяє нівеляції стереотипів [5, с. 55].

Значний вплив на суспільну думку мають соціальні мережі, які в умовах сучасних інформаційних технологій є основним джерелом новин для багатьох громадян. Уряди багатьох країн, включаючи Україну, співпрацюють із платформами, такими як Facebook, Twitter і YouTube, для видалення контенту, який розпалює міжетнічну ворожнечу. Водночас важливо розробляти програми, спрямовані на підвищення медіаграмотності населення, щоб мінімізувати вплив дезінформації [26, с. 44]. Крім того, держава повинна стимулювати виробництво якісного національного контенту, який популяризує українську культуру, традиції та мову. Наприклад, запуск державних каналів та підтримка незалежних продакшен-компаній, які розповідають про історичні події, сучасні досягнення України та мультикультурну спадщину, можуть стати важливим інструментом у боротьбі з українофобією.

Комплексний підхід, який поєднує роботу державних органів, ефективну політику у сфері медіа та активність громадянського суспільства, є ключовим у боротьбі з українофобією. Лише завдяки злагодженій співпраці всіх інституцій можна досягати значного прогресу в подоланні цього явища та формуванні толерантного суспільства. Однак важливою складовою цієї боротьби є інтеграція міжнародного досвіду та співпраця з іншими країнами й організаціями, які мають напрацювання у подоланні дискримінації та сприянні міжетнічній толерантності. Україна активно бере участь у міжнародних

організаціях, що сприяє зміцненню її позицій на світовій арені та розвитку міжнародної співпраці. Однією з основних платформ є Організація Об'єднаних Націй (ООН), де Україна активно відстоює питання безпеки, прав людини та розвитку. Важливим напрямком є співпраця з Радою Європи, зокрема в сфері захисту прав національних меншин та боротьби з дискримінацією. Україна є членом ОБСЄ, що дозволяє їй брати участь у миротворчих місіях та сприяти стабільності в Європі. Співпраця з Європейським Союзом відкриває перспективи для економічного розвитку та інтеграції в європейське правове поле.

Участь України у міжнародних організаціях також сприяє адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері прав людини та соціальної справедливості. За допомогою цих платформ держава має змогу запозичувати досвід інших країн у боротьбі з дискримінацією та інтеграції меншості. Співпраця з міжнародними партнерами дозволяє Україні підвищити свою політичну та економічну стабільність, а також забезпечити підтримку у важливих питаннях на міжнародному рівні. Крім того, міжнародні організації виступають важливими майданчиками для розв'язання конфліктів та підтримки мирного процесу. Участь у таких організаціях є важливим елементом зовнішньої політики України та сприяє вирішенню внутрішніх і зовнішніх викликів, забезпечуючи державі підтримку у багатьох аспектах її розвитку.

Політично-правові механізми боротьби з українофобією є важливою складовою комплексного підходу до подолання дискримінації та формування толерантного суспільства. В Україні вже розроблені певні законодавчі ініціативи, спрямовані на боротьбу з дискримінацією, однак для більш ефективного вирішення цього питання необхідне вдосконалення законодавства та адаптація міжнародного досвіду. Важливу роль у цьому процесі відіграє співпраця України з міжнародними організаціями, які надають рекомендації щодо протидії расизму і ксенофобії. Однак, правова боротьба з українофобією не буде повною без підтримки з боку громадськості та соціальних інститутів.

Тому вкрай важливо розглядати соціально-культурні та освітні ініціативи, які зможуть змінити настрої в суспільстві та знизити рівень дискримінації. Наступним кроком є впровадження комплексних освітніх програм, які сприятимуть формуванню поваги та взаєморозуміння між різними етнічними групами.

3.2. Соціально-культурні та освітні ініціативи для зниження українофобських настроїв

Для боротьби з українофобією важливо залучати соціо-культурні та освітні ініціативи, які сприяють зміцненню міжкультурного діалогу, формуванню поваги до української культури та національної ідентичності. Основні напрямки таких ініціатив можуть бути такими: популяризація української культури, освітні програми, міжкультурний діалог, медіа та цифрові технології, соціальні проєкти, робота з мовою. Ці ініціативи мають на меті не лише знизити рівень українофобії, а й сприяти взаємному порозумінню та зміцненню громадянської ідентичності.

Одним із ключових завдань сучасного суспільства є зниження рівня українофобії та формування позитивного ставлення до української культури. Це можливо через впровадження соціо-культурних та освітніх ініціатив, які сприяють зміцненню міжкультурного діалогу та формуванню взаємної поваги.

Першим і одним із найважливіших напрямків є популяризація української культури. Організація культурних заходів, таких як фестивалі, театральні постановки чи виставки, дає можливість презентувати багатство української традиції. Наприклад, кінопокази або гастрольні тури українських митців можуть знайомити широку аудиторію з унікальною спадщиною та сучасними здобутками України.

Нинішня культура також відіграє значну роль у формуванні позитивного іміджу країни. Створення якісного контенту, наприклад музики чи кіно, який відображає українську ідентичність, має особливе значення. Молодь, яка є ключовою аудиторією таких проєктів, легко сприймає інформацію через сучасні канали, як-от соціальні мережі чи стрімінгові платформи. Таким чином, українська культура може бути представлена як динамічна та актуальна.

Не менш важливим є впровадження української культури в міжнародну практику. Презентація досягнень України в таких сферах, як наука, спорт чи мистецтво, на міжнародних майданчиках допомагає формувати повагу до країни. Участь українських митців у міжнародних виставках, спортивних змаганнях чи наукових конференціях сприяє зростанню інтересу до України за кордоном. Популяризація української культури є важливим засобом формування позитивного іміджу країни. Проте ефективність таких ініціатив значно зростає у поєднанні з освітніми програмами.

Освіта допомагає не лише знайомити людей із культурним надбанням, а й розвінчувати стереотипи та зміцнювати міжетнічне порозуміння. Одним із важливих кроків є введення курсів з історії та культури України. Такі програми повинні бути інтегровані в освітній процес, щоб забезпечити всебічне розуміння національної спадщини. Особливо важливо висвітлювати складні історичні теми для уникнення спотворення фактів. Це дозволить формувати у молоді критичне мислення та повагу до культурного розмаїття. Інноваційним рішенням є розробка інтерактивних навчальних матеріалів. Онлайн-курси, відеолекції, віртуальні тури та мобільні додатки можуть зробити освіту більш цікавою та доступною. Наприклад, інтерактивні карти розвитку української культури чи додатки для вивчення мови можуть зацікавити широку аудиторію. Особливу увагу варто приділити протидії дезінформації. Фейкові наративи, які дискредитують українську історію та культуру, є одним із чинників українофобії. Освітні програми, спрямовані на викриття таких міфів, допомагають зменшувати їхній вплив. Не менш важливу роль у цьому

відіграють вчителі. Їх необхідно забезпечити тренінгами та підвищенням кваліфікації, щоб вони могли ефективно працювати із сучасними викликами.

Крім того, важливо розвивати співпрацю між освітніми закладами, культурними установами та громадськими організаціями. Спільні проекти з музеями та театрами можуть сприяти поєднанню навчання із культурним дозвіллям. Розвиток освіти також має міжнародний аспект. Програми обміну студентами й викладачами дозволяють поширювати знання про Україну за кордоном, одночасно знайомлячи українців із культурами інших народів.

Отже, освіта є ключовим інструментом у боротьбі з українофобією. Як зазначає О. Вишневський, «освіта є тією основою, на якій будується майбутнє нації, адже знання перетворюють розрізнені елементи культури в цілісну систему»[1, с. 67]. Інтеграція знань в освітній процес і створення інноваційних матеріалів формують культурно свідоме суспільство. Поєднання культурних та освітніх ініціатив є запорукою толерантного й згуртованого суспільства, де національна культура та ідентичність посідають центральне місце. Освіта та культура створюють основу для побудови толерантного суспільства, але ефективність цих заходів значно підвищується через міжкультурний діалог. Взаєморозуміння між різними етнічними та соціальними групами можливе лише за умови відкритої комунікації та обміну досвідом.

Одним із найефективніших способів налагодження міжкультурного діалогу є організація освітніх обмінів. Програми, які залучають молодь із різних регіонів України, сприяють зміцненню внутрішньої єдності країни. Водночас міжнародні обміни дозволяють українцям знайомитися з іншими культурами та представляти власну. Такі ініціативи формують почуття гордості за свою національну ідентичність і допомагають розвивати культурну дипломатію.

Не менш важливим є проведення конференцій та круглих столів, спрямованих на обговорення міжетнічних питань. Це платформи, де представники різних громад можуть відкрито обмінюватися думками,

вирішувати конфлікти та напрацьовувати спільні стратегії для покращення співпраці. Подібні заходи стимулюють суспільний діалог і сприяють подоланню стереотипів, які часто є джерелом українофобії.

Особливу увагу слід приділити підтримці української діаспори. Українці за кордоном є потужним ресурсом для популяризації національної культури у світі. Через культурні заходи, організовані діаспорою, можна доносити до міжнародної спільноти багатство української традиції, мистецтва та історії. Доповнити міжкультурний діалог допомагають медіа-ініціативи, які мають на меті створення позитивного іміджу України. Поширення якісного контенту в ЗМІ та соцмережах дозволяє руйнувати стереотипи, які часто формуються через дезінформацію. Наприклад, документальні фільми, інтерв'ю та статті, присвячені досягненням українців, є ефективними інструментами для поширення правдивої інформації.

Кампанії в соціальних мережах також відіграють важливу роль. Використовуючи популярні платформи, можна залучати широку аудиторію до обговорення ключових питань, таких як боротьба з пропагандою та стереотипами. Залучення блогерів та інфлюенсерів, які мають значний вплив на молодь, дозволяє зробити ці ініціативи більш ефективними.

Соціальні проекти є одним із ключових механізмів, що сприяють зміцненню суспільного діалогу та подоланню упереджень. Залучення активістів до організації міжкультурних заходів дозволяє створювати майданчики для спілкування представників різних соціальних і етнічних груп. Наприклад, фестивалі, спільні майстер-класи чи благодійні акції стають важливими інструментами для об'єднання громад.

Особливу увагу слід приділити роботі з молоддю. Молодіжні гуртки, табори та волонтерські програми сприяють формуванню у нового покоління толерантності й поваги до різноманіття культур і світоглядів. Такі заходи дозволяють не лише знайомити молодь із культурними надбаннями, а й

розвивати навички співпраці та взаємодії. Спільні громадські ініціативи, які залучають представників різних соціальних груп, мають подвійний ефект: вони зміцнюють суспільні зв'язки та сприяють вирішенню спільних проблем. Наприклад, екологічні акції, волонтерська допомога чи створення громадських просторів стають платформою для взаємодії, що знижує соціальну напругу.

Водночас підтримка української мови є важливим кроком у подоланні українофобії. Доступні курси української мови для бажаючих допомагають подолати мовний бар'єр і полегшують інтеграцію в українське суспільство. Такі курси мають бути доступними як для громадян України, так і для іноземців.

Літературні заходи й книжкові клуби є ще одним засобом популяризації мови. Вони знайомлять учасників із багатством української літератури та сприяють формуванню культури читання. Це не лише підтримує мову, а й розвиває цікавість до української історії та культури.

Не менш важливим є популяризація дубляжу та перекладу контенту українською мовою. Український дубляж фільмів і серіалів уже здобув визнання за свою якість, і його подальший розвиток сприяє утвердженню мови в інформаційному просторі.

Таким чином, соціально-культурні та освітні ініціативи є важливими складовими у боротьбі з українофобією. Популяризація української культури, розвиток освіти, міжкультурний діалог, медіа-ініціативи, соціальні проєкти та підтримка української мови сприяють формуванню толерантного суспільства, заснованого на взаємоповазі. Вони допомагають створювати нові можливості для діалогу, долати упередження та забезпечувати позитивне сприйняття української ідентичності як всередині країни, так і за її межами. Завдяки таким заходам можна зміцнити суспільну єдність і закласти основу для довготривалого співіснування різних соціальних і культурних груп.

Висновки до третього розділу

Подолання українофобії є багатограним завданням, і вимагає комплексного підходу, який охоплює політичні, правові, соціально-культурні та освітні аспекти. Політичні та правові механізми боротьби з українофобією спрямовані на забезпечення рівності, захист прав громадян і створення законодавчих умов для боротьби з дискримінацією. Створення ефективних механізмів та забезпечення їх дієвості дозволяє значно зменшити прояви упереджень на інституційному рівні. Водночас важливим аспектом залишається міжнародне співробітництво, спрямоване на утвердження позитивного іміджу України за кордоном.

Не менш значущими є соціально-культурні та освітні ініціативи, які відіграють роль у формуванні суспільної свідомості, подоланні стереотипів та забезпеченні міжкультурного діалогу. Популяризація української культури через сучасні мистецькі проєкти, літературні заходи, фестивалі та виставки сприяє зміцненню національної ідентичності та формуванню позитивного ставлення до України.

Освітні програми, які акцентують увагу на вивченні історії, культури та мови України, допомагають молодому поколінню зрозуміти багатогранність національної спадщини та подолати упередження. Крім того, для тих, хто прагне інтегруватися до українського суспільства, пропонуються доступні курси української мови, які створюють додаткові можливості для кращого порозуміння та соціальної адаптації.

Міжкультурний діалог є ще одним важливим механізмом боротьби з українофобією. Організація освітніх обмінів, круглих столів і конференцій не тільки сприяє відкритому спілкуванню між різними соціальними та етнічними групами, а й допомагає будувати довіру та повагу.

Медіа-ініціативи, зокрема створення позитивного контенту про Україну, боротьба з дезінформацією та залучення лідерів думок (інфлюенсерів), формують у суспільстві об'єктивне сприйняття національних цінностей і сприяють поширенню правдивої інформації.

Соціальні проекти, які об'єднують людей через спільні ініціативи, сприяють зміцненню суспільних зв'язків та створюють основу для інтеграції різних прошарків населення. Такі заходи, як молодіжні табори, волонтерські програми, спільні екологічні чи благодійні акції, допомагають подолати бар'єри та сприяють формуванню толерантного суспільства.

Загалом, інтеграція політичних, правових, соціально-культурних та освітніх механізмів є ключовим підходом у подоланні українофобії. Ці заходи сприяють утвердженню взаємоповаги, підтримці національної ідентичності та зміцненню суспільної єдності як всередині країни, так і на міжнародному рівні.

ВИСНОВКИ

У даній кваліфікаційній роботі досліджено українофобію як ганебне суспільне явище, її причини, прояви та механізми подолання. У ході виконання поставлених завдань було досягнуто наступних результатів:

1. У першому розділі роботи розглянуто теоретичні основи вивчення українофобії. Визначено, що українофобія є багатогранним явищем, яке включає систематичне поширення негативного ставлення до української культури, мови, національної ідентичності та державності. Встановлено, що історичними передумовами її виникнення стали тривалий період перебування України у складі імперій, знецінення національної культури та ідентичності, а також використання пропагандистських технологій для формування негативного образу українців.

2. У другому розділі здійснено аналітичний огляд сучасних проявів українофобії. Виявлено, що це явище проявляється у різних сферах суспільного життя, включаючи політику, медіа, освіту та міжособистісні відносини. Особлива увага приділена впливу медіа та пропаганди на поширення українофобських настроїв. Аналіз показав, що такі засоби можуть бути потужним інструментом маніпуляції суспільною свідомістю, формуючи негативні стереотипи про українську націю.

3. У третьому розділі роботи запропоновано шляхи і механізми подолання українофобії. Відокремлено два основні напрями:

—Політичні та правові механізми, які передбачають посилення захисту національної ідентичності через закони, протидію мові ворожнечі та пропаганді.

—Соціально-культурні та освітні ініціативи, спрямовані на виховання толерантності, зниження рівня ворожнечі в окремих соціальних групах та поширення обізнаності про національні цінності.

Отримані результати дозволяють дійти висновку, що боротьба з українофобією має здійснюватися комплексно: через ефективне державне управління, законодавчі ініціативи, активну роботу з медіа та реалізацію освітніх програм.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання розроблених рекомендацій для створення ефективних політик, спрямованих на формування єдності в українському суспільстві, підвищення рівня громадянської свідомості та укріплення національної ідентичності.

Проведене дослідження не лише актуалізує проблему українофобії, а й створює підґрунтя для подальших наукових розвідок у сфері міжнаціональних відносин, інформаційної безпеки та формування стійкої національної ідентичності України.

Отримані висновки є внеском у розуміння українофобії та допомагають у формуванні практичних рекомендацій, які можуть бути використані для розробки політик і програм, спрямованих на зміцнення соціальної єдності, зменшення ворожнечі та формування позитивного іміджу України як всередині держави, так і на міжнародній арені.

Загалом, українофобія є не тільки результатом культурних та політичних процесів, але й наслідком систематичних інформаційних атак, що використовуються як зовнішніми, так і внутрішніми суб'єктами. Для протидії цьому явищу потрібно створити комплексний підхід, що включає як національні ініціативи, так і міжнародну співпрацю. Тільки завдяки розвитку критичного мислення, медіаграмотності та інформаційній прозорості можна досягти позитивних змін у боротьбі з українофобією та її негативними наслідками для суспільства. Медіа мають активно сприяти формуванню позитивного іміджу України, підкреслюючи багатство української культури та мови як основи для єдності суспільства. Подолання українофобії потребує не

лише правових заходів, але й культурних та освітніх ініціатив, що виховують толерантність і критичне мислення у громадян, зокрема у молоді.

Важливо залучати міжнародні організації для протидії українофобії на глобальному рівні. Спільні ініціативи та обмін досвідом допоможуть створити умови для формування стійкого та єдиного суспільства. Використання освіти, медіа та культури дозволить ефективно захищати національні цінності й будувати згуртоване суспільство, де кожен відчуватиме себе частиною великої нації. Тільки через спільні зусилля держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів можна забезпечити гармонійний розвиток суспільства і зміцнення національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневський О. Культурна ідентичність у сучасній освіті. Київ: Либідь, 2019. 67 с.
2. Вороненко М. М. Психологічний вплив пропаганди на формування національної ідентичності. *Психологія і суспільство*. 2020. № 1. С. 62–66. Одеса: Одеський національний університет.
3. Гнатюк О. Українська культура під тиском імперій: історичний аспект. Львів: Априорі, 2020. С. 113–118.
4. Грицак Я. І. Подолати минуле: Глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 448 с.
5. Діяльність ЗМІ в умовах сучасних викликів: збірник матеріалів конференції. Київ: Наука, 2023. С. 55.
6. Доповідь Уповноваженого з прав людини про права національних меншин. Київ: Право, 2023. 123 с.
7. Зайцев Ю. П. Мовна політика в Україні: історичний контекст і сучасні виклики. Київ: Либідь, 2019. С. 42–45.
8. Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" // Офіційний вісник України. 2019. № 28. С. 45.
9. Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
10. Іванченко С. В. Історичні корені українофобії та її вплив на сучасне суспільство. *Вісник історичних досліджень*. 2020. № 3 С. 33–35. Львів: Львівський національний університет.
11. Кисельов І. М. Формування національної свідомості в умовах інформаційної війни. Наукові студії. Київ: НАН України, 2019. С. 29–30.
12. Кримінальний кодекс України. Київ: Юридична книга, 2022. 112 с.
13. Матеріали Міністерства культури України щодо захисту національної ідентичності. Київ, 2023. 78 с.

14. Моніторинг проросійської дезінформації в українських медіа: звіт. Київ: Інститут масової інформації, 2020.
15. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Річний звіт. Київ, 2023. С. 89.
16. Національна стратегія з прав людини, затверджена Указом Президента України від 24.03.2021. // Офіційний сайт Президента України.
17. Національна стратегія єдності. Аналітичний звіт. Київ: Інститут стратегічних досліджень, 2023. С. 32.
18. Наукові семінари про вплив українофобії на ідентичність // Чтиво. URL: <https://shron2.chtyvo.org.ua>
19. Лісовий В. Національна ідентичність і колоніальна спадщина. Чернівці: БукРек, 2021. С. 34–39.
20. Маклюен М. Медіа як продовження людини. Київ : Основи, 2019. 352 с.
21. Маклюен М. Розуміння медіа: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Розуміння медіа](https://uk.wikipedia.org/wiki/Розуміння_медіа).
22. Пиріг Р. Я. Репресії української інтелігенції у 1930-х роках. Одеса: Чорномор'я, 2021. С. 65 – 67.
23. Плохій С. М. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 513 с.
24. Почепцов Г. Г. Пропаганда 2. 0. Харків: Фоліо, 2017. 800 с.
25. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Києво-Могилянська академія, 2021. 497с.
26. Роль соціальних мереж у сучасному суспільстві: аналітичний огляд. Львів: Літера ЛТД, 2023. С. 44.
27. Соціально-психологічний стан українського суспільства. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. URL: <https://ispp.org.ua>
28. Українофобія// Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Українофобія>.
29. Пропаганда // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Пропаганда>.
30. Українські медіа та війна. Київ: Інститут масової інформації, 2023. 120 с.

32. Фурман А. В. Національна ідея — щит і меч українства *.Психологія і суспільство*. 2012. № 3. С. 6-10.
33. Фурман А. В. Психокультура української ментальності: 2-е наукове видання. Тернопіль. НДІ МЕВО, 2011. 168 с.
34. Яковенко В. О. Інформаційна війна та вплив дезінформації на імідж України. Інформаційні війни та конфлікти. Харків: Харківський національний університет, 2021. С. 41–42.
35. Kuzio T. Russia-Ukraine Relations and the Role of National Identity. Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 2021. P. 92-95.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вивчення ставлення до української мови та традицій серед учнів старших і середніх класів

1. Як ти ставишся до української мови?

- а) Дуже позитивно;
- б) Нейтрально;
- в) Негативно;
- г) Не знаю.

2. Якою мовою ти зазвичай спілкуєшся вдома?

- а) Українською;
- б) Російською;
- в) Обома мовами;
- г) Іншою мовою.

3. Як часто ти використовуєш українську мову в повсякденному житті?

- а) Постійно;
- б) Іноді;
- в) Рідко;
- г) Ніколи.

4. Яким символом, на твою думку, найкраще можна описати Україну?

(Наприклад, тризуб, прапор, герб)

- а) Тризуб;
- б) Прапор;
- в) Герб;
- г) Індивідуальні варіанти.

5. Як ти ставишся до використання українських символів, таких як тризуб чи прапор, у публічних місцях?

- а) Позитивно;
- б) Нейтрально;
- в) Негативно;

г) Не маю власної думки.

6. Чи вважаєш ти важливим вивчати українську культуру та традиції?

а) Так, дуже важливо;

б) Можна було б, але не обов'язково;

в) Ні, це не важливо.

7. Які українські традиції ти знаєш та святкуєш? (Можна вибрати кілька варіантів)

а) Великдень;

б) Різдво;

в) Івана Купала;

г) Трійця;

д) Інші (вказати).

8. Чи знаєш ти популярні українські пісні чи музичні жанри?

а) Так, багато;

б) Час від часу слухаю;

в) Лише кілька;

г) Ні, майже не слухаю.

9. Як ти ставишся до української літератури?

а) Дуже люблю читати українських авторів;

б) Читаю інколи;

в) Не цікавить мене;

г) Я не читаю літературу.

10. Який твій улюблений український письменник або поет?

а) Тарас Шевченко;

б) Іван Франко;

в) Леся Українка;

г) Інші (вказати).

11. Чи вважаєш ти важливим зберігати українську мову в усіх сферах життя (у бізнесі, школі, ЗМІ)?

- а) Так, це необхідно;
- б) Можна зберігати частково;
- в) Це не важливо.

12. Як ти ставишся до популяризації української мови в кіно, телебаченні та на радіо?

- а) Підтримую;
- б) Без різниці;
- в) Не підтримую.

13. Чи є у тебе негативні стереотипи щодо української мови чи культури?

- а) Ні, не маю таких стереотипів;
- б) Іноді бувають;
- в) Так, маю.

14. Як би ти відреагував/ла, якщо твої друзі чи знайомі почали активно підтримувати українські традиції та культуру?

- а) Підтримав/ла б;
- б) Нейтрально ставився/лася;
- в) Мені б це не сподобалося.

15. Які, на твою думку, є основні переваги вивчення української мови та культури?

- а) Збереження національної ідентичності;
- б) Розуміння історії країни;
- в) Можливість спілкуватися з більшою кількістю людей;
- г) Інше (вказати).

16. Чи підтримуєш ти ініціативи, спрямовані на популяризацію українських національних символів (прапор, герб, гімн)?

- а) Так;
- б) Нейтрально;
- в) Ні.

17. Чи вважаєш ти, що українофобія існує в Україні?

- а) Так;
- б) Ні;
- в) Не знаю.

18. Як ти ставишся до людей, які говорять українською мовою в громадських місцях?

- а) Позитивно;
- б) Нейтрально;
- в) Негативно.

19. Чи є у тебе позитивні приклади людей, які активно підтримують українську культуру і традиції?

- а) Так, багато;
- б) Є кілька таких людей;
- в) Ні, не знаю таких людей.

20. Як ти вважаєш, що може покращити ставлення до української мови та культури серед молоді?

- а) Більше інформації та освітніх ініціатив;
- б) Більше уваги в медіа;
- в) Залучення молодих лідерів думок;
- г) Інші варіанти.

Додаток Б

Питання для проведення відкритих дискусій для визначення ролі української культури та мови в житті учнів.

1. Як ви ставитесь до української мови? Чи вважаєте її важливою для культури України?

(Це питання дозволяє виявити ставлення до української мови та розуміння її ролі в культурній ідентичності.)

2. Що ви знаєте про українські традиції? Як ви ставитесь до них?

(Метою цього питання є з'ясувати знання та ставлення до українських традицій, що може вказувати на рівень прихованої українофобії через стереотипи.)

3. Чи відчуваєте ви, що в медіа та популярній культурі часто зображують українців негативно? Які приклади вам відомі?

(Це питання дозволяє оцінити вплив медіа на формування ставлення до українців і може виявити існуючі стереотипи.)

4. Як ви вважаєте, чи є у сучасному суспільстві якісь упередження щодо українців? Якщо так, то які саме?

(Це питання сприяє виявленню усвідомлення чи відсутності українофобії серед учасників.)

5. Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що українці є дуже націоналістичними? Які у вас асоціації з цим словом?

(Завдяки цьому питанню можна з'ясувати, наскільки сильні стереотипи щодо націоналізму серед старшокласників.)

6. Як ви ставитесь до того, що деякі українці обирають свою культуру та мову, навіть якщо це відрізняється від традицій інших національностей?

(Це питання дозволяє з'ясувати, як ставляться до культурної самобутності і чи є упереджене ставлення до бажання українців зберігати свою ідентичність.)

7. Чи часто ви чуєте негативні висловлювання про українців у вашому оточенні? Як ви реагуєте на це?

(Це питання дасть можливість зрозуміти, наскільки поширені українофобські висловлювання та як на них реагують учасники.)

7. Як би ви описали ставлення молоді до України та українців у вашому класі чи середовищі?(Це питання дасть загальне уявлення про рівень взаєморозуміння та підтримки української культури серед однолітків.)